

अर्थ

“अर्थ एष प्रधानः” इति कौटिल्यः अर्थमूलौधर्मकामाविति ।
—कौटिलीय अर्थशास्त्र

वर्ष ३३

पुणे, बुधवार ४ ऑक्टोबर, १९६७

अंक १९

आमचे ग्राहक, आणि नाराज ?

● छे: ! आम्ही बेळगाव बँकेतील कर्मचारी आमच्या ग्राहकांना केव्हाही नाराज होऊच देत नाही; मग त्यांचे आमच्याकडे कसल्याही प्रकारचे काम असो ! महाराष्ट्र व म्हैसूर राज्य आणि गोवा येथील आमच्या ३८ शाखांच्यामार्फत आपले कोणत्याही प्रकारचे बँकिंगचे काम करण्यास आम्ही तत्पर आणि उत्सुक आहो. तुमचा आमच्याशी व्यवहार म्हणजे उभयतांना पूर्ण समाधान !

दि बेळगांव बँक लिमिटेड

(डीडब्ल्यू बँक : स्थापना १९३०)

आपल्या नजीक असलेल्या आमच्या शाखेला आजच भेटा.

मुंबई शाखा : नरसीनाथ स्ट्रीट, मांडवी, मुंबई ९.

स्थापना
१९४५

वैश्य को-ऑपरेटिव्ह बँक लि.

टेलिफोन नं.
३५६५०२

७, तात्या धारपुरे पथ, मुंबई-४.

- (१) बचत खाते :—व्याजाचा दर : दरसाल दर शे. रु. ४ - ००
- (२) खास बचत योजना :—घरी बसून पैसे भरता येतात
- (३) कायम ठेवीवरील व्याजाचे आकर्षक दर
- (४) महाराष्ट्र, म्हैसूर आणि गुजरात राज्यांतील प्रमुख शहरांवर डिमांड ड्राफ्ट उपलब्ध

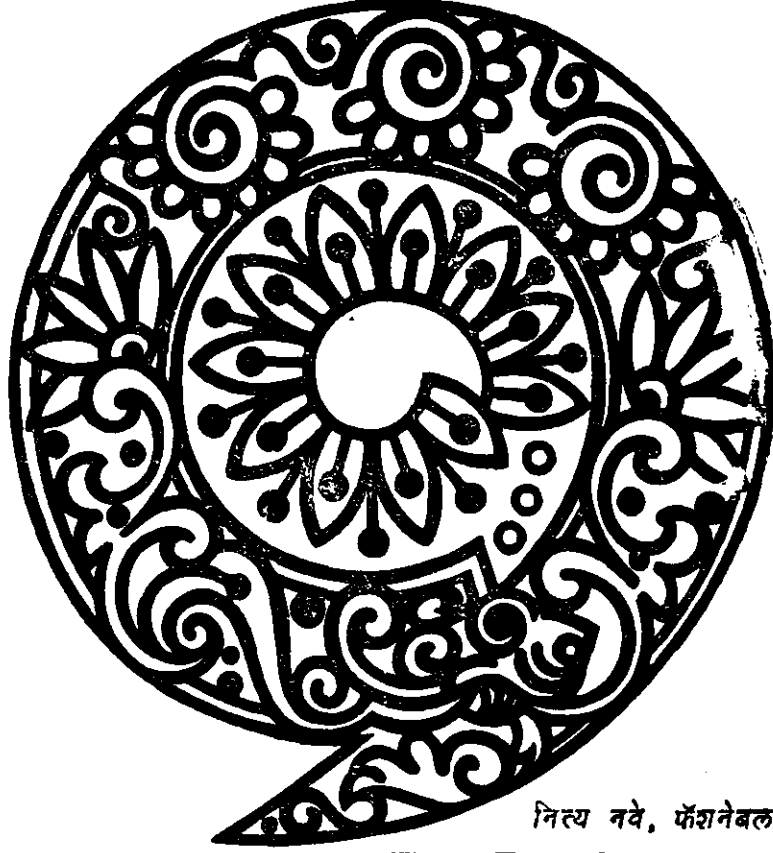
खेळते मांडवल सुमारे १३ लाख रुपये

अधिक माहितीसाठी अवश्य भेटा :—

बा. य. चेर्लीकर
असि. मॅनेजर

दातांच्या स्वच्छतेसाठी

★ माकडछाप म्हणजेच काळी टूथ पावडर ★

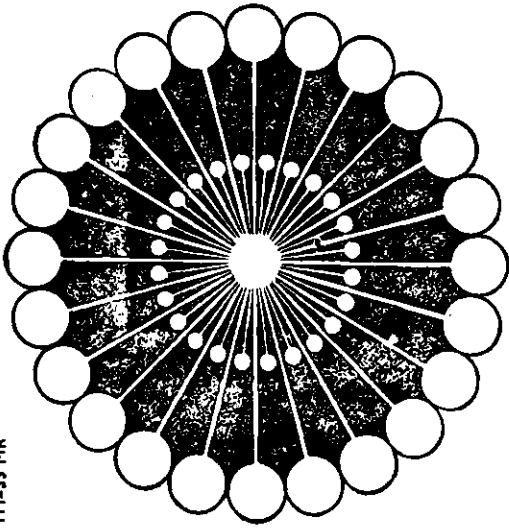
नित्य नवे, फॅशनेबल आणि प्रशंसनीय

ठाकरसी फॅब्रिक्स

फॅशनसाठी सर्वोत्तम निवड

SANFORIZED

सेन्फोराइज्ड लेबल असलेले कापड

TM-55 MR

ठाकरसी ग्रुप

- धी हिंदुस्तान स्पिनिंग
अॅण्ड विव्हिंग मिल्स कं, लि.
- धी इंडियन
मॅन्युफॅक्चरिंग कं, लि.

★ अर्थ ★

बुधवार, ४ ऑक्टोबर, १९६७

संस्थापक :
प्रा. वामन गोविंद काळे
संपादक :

श्रीपाद वामन काळे

पोलाद कारखान्यांचा कारभार सुधारण्याचे प्रयत्न

सार्वजनिक मालकीच्या पोलाद कारखान्यांच्या कारभारात सुधारणा घडवून आणण्यासाठी भारत सरकारच्या पोलाद खात्याने आणि हिंदुस्थान स्टील कंपनीच्या चालकांनी त्वरित उपाय करण्याचा निर्णय घेतला आहे. पांढे कमिटी आणि कमिटी ऑन पब्लिक अंडरटेकिंग्ज ह्यांनी केलेल्या शिफारसींना अनुसरून उपाय योजण्याचा विचार चालू आहे. भारत सरकारच्या मालकीच्या अनेक व्यापारी आणि औद्योगिक संघटना आहेत. ह्या संघटनांतून २,५०० कोटी रुपयांपेक्षाही अधिक भांडवल गुंतविण्यात आलेले आहे आणि त्यापैकी जवळजवळ ९०० कोटी रुपये भांडवल हिंदुस्थान स्टील अगर् तिच्या उप-कंपन्या ह्यांमध्ये गुंतलेले आहे. सार्वजनिक मालकीच्या तिन्ही पोलाद कारखान्यांतून जास्तीत जास्त उत्पादनाची मर्यादा गाठण्यात आली आहे. ह्या कारखान्यांचा विस्तार करण्यात येत असून ते विस्ताराच्या पहिल्या अगर् दुसऱ्या टप्प्यापर्यंत आलेले आहेत. देशाची पोलादाच्या मालाची गरज आता भागविता येऊ लागलेली आहे. कारखान्यांच्या विस्तार योजना पूर्ण झाल्या म्हणजे भारताला पोलादाच्या मालाची आयात करण्याची थोडीसुद्धा गरज वाटणार नाही. परंतु सध्या काहीशी चमत्कारिक परिस्थिती उत्पन्न झाली आहे. उद्योगधंद्यात पसरलेल्या मंदीमुळे काही प्रकारचा पोलादाचा माल पडून राहू लागला आहे. ह्यातून मार्ग काढण्यासाठी हिंदुस्थान स्टील कंपनी हा माल परदेशी बाजारपेठेत विकण्याच्या खटपटीत आहे. १९६६-६७ साली एकूण ४ लक्ष ७० हजार टन पोलादाचा माल निर्यात करण्यात आला. त्यापैकी ५५ टक्के माल हिंदुस्थान स्टीलने पुरविला होता. कंपनीच्या मालाची किंमत मात्र फार आहे.

औद्योगीकरणामुळे उत्पन्न होणारे सामाजिक प्रश्न

औद्योगीकरणामुळे नव्याने उत्पन्न होणाऱ्या सामाजिक प्रश्नांची पाहणी करण्यासाठी दक्षिण भारतामधील कापड संशोधन संस्थेने पुढाकार घेतला होता. ह्या पाहणीच्या कामात कामगार संघटनांचे, मालकांचे आणि शैक्षणिक तज्ज्ञांचे सहकार्य घेण्यात आले होते. पाहणीत उघड झालेली परिस्थिती उद्बोधक आहे. गेल्या काही वर्षांत राहणीच्या खर्चाचे मान एकसारखे वाढत असून कामगार वर्गाला इतरांच्या प्रमाणेच ह्या परिस्थितीशी जुळवून घेण्याचे प्रयत्न एकसारखे करावे लागत आहेत. ह्या प्रयत्नांमुळे त्याची कार्यक्षमता तोकडी पडण्याची अवस्था जवळजवळ येऊ लागली आहे. महागाईशी मुकाबला करता यावा म्हणून ३३ टक्के कामगारांनी खर्चात कपात

करण्याचे उपाय योजले आहेत. २३ टक्के कामगार कुटुंबांनी अनावश्यक खर्चाला कात्री लावली आहे. १० टक्के कुटुंबांनी आपल्या आहाराच्या संवयी बदलून टाकल्या, आणि ७ टक्के कुटुंबांनी जेवणातील आजूबाजूचे पदार्थ कमी केले, आणि खाद्य तेलाच्या वापरात कपात केली. काही कुटुंबांनी स्वस्त भाजीपाला व डाळी घेण्यावर भर दिला, आणि नारळाला सोडचिठ्ठी दिली. नवे कपडे घेण्याचे बऱ्याच कुटुंबांनी पुढे ढकलले आणि आहेत तेच कपडे दुरुस्त करून वापरण्यास प्रारंभ केला. कोडमतूरमधील कामगार-जीवनाच्या ह्या पाहणीत असे आढळून आले की, एकत्र कुटुंबपद्धती जवळ जवळ नष्ट झाल्यासारखी आहे; आणि त्यामुळे दुसऱ्यावर अवलंबून राहणाऱ्या वृद्धांची संख्या वाढत आहे. खेडेगावातील लोक शहरात घेण्याचे प्रमाण वाढत असल्यामुळे महागाईला आळा घालण्याचे काम अधिकच तातडीचे परंतु तितकेच विकट होत चालले आहे.

रेल्वेमार्गावर आधुनिक पद्धतीची एंजिने

हिंदमधील रेल्वेमार्गावर वाफेच्या एंजिनांच्या जागी विजेची व तेलावर चालणारी एंजिने हळूहळू वापरण्यात येऊ लागली आहेत. रेल्वे व वहातुकीचे आधुनिकीकरण करण्याच्या मार्गावरील हे महत्त्वाचे पाऊल आहे. चित्तंजन येथील रेल्वे एंजिनांच्या कारखान्यात ५ वर्षांपूर्वी विजेची एंजिने तयार करण्यास प्रारंभ झाला. तेव्हापासून आतापर्यंत ८६ एंजिने तयार करण्यात आली आहेत. वाराणसी येथील कारखान्यात तेलावर चालणारी १३० एंजिने निर्माण करण्यात आली आहेत. १९७२ पासून चित्तंजन येथील कारखान्यात वाफेवर चालणारी एंजिने तयार करण्याचे बंद होणार आहे. त्यापुढे फक्त विजेची एंजिनेच येथे तयार होतील. हिंदमधील रेल्वेमार्गाची लांबी सुमारे ५८,००० किलोमीटर आहे. त्यापैकी एक तृतीयांश मार्गावर विजेची अगर् तेलाची एंजिने आजच वापरण्यात येत आहेत. चौथ्या पंचवार्षिक योजनेत आणखी १३,००० किलोमीटर मार्गावर तेलाची एंजिने आणि ३,३०० किलोमीटर मार्गावर विजेची एंजिने वापरण्यात येऊ लागतील. मग रेल्वेमार्गापैकी अर्ध्या मार्गावर आधुनिक पद्धतीची एंजिने धावू लागतील. ह्या कार्यक्रमाच्या अखेरीस विजेची आणखी ५०० एंजिने आणि तेलावर चालणारी आणखी ६५० एंजिने उपलब्ध होऊ शकतील. स्वातंत्र्यानंतर सरकारी मालकीच्या व खाजगी मालकीच्या रेल्वेचे एकत्रीकरण करण्यात आले. त्या वेळी वाफेवर चालणारी ६,००० एंजिने वापरण्यात येत होती. तेव्हापासून ४,७०० नवीन एंजिनांची भर घालण्यात आली. त्यापैकी २ हजारांवर एंजिने चित्तंजन येथील कारखान्यात तयार झालेली होती. २,६०० एंजिने आता निकामी झाली आहेत.

भारताच्या भवितव्याचे चिंताजनक चित्र

लखनौ विद्यापीठाच्या अर्थशास्त्रीय विभागाने भरविलेल्या एका परिसंवादात उत्तरप्रदेशचे मुख्य मंत्री श्री. चरणसिंग ह्यांनी भाषण केले. ह्या भाषणात त्यांनी रेखाटलेले भारताच्या भवितव्याचे चित्र चिंताजनक असून त्याकडे दुर्लक्ष करून चालण्यासारखे नाही. कारण भारताची आर्थिक भरभराट घडवून आणण्याची शक्यताच त्यांच्या भाषणामुळे शंकास्पद वाटू लागते. श्री. चरणसिंग आपल्या भाषणात म्हणाले की, भारत हा देश सर्व दृष्टींनी खुरडलेल्या व खुज्या लोकांचा होण्याचा धोका उत्पन्न झाला आहे. आज अशी स्थिती आहे की, कोठल्याही क्षेत्रात श्रेष्ठ दर्जाची माणसे पुढे येत नाहीत लोकांत उद्योगशीलता आणि कष्ट करण्याची सवय ह्यांचा अभाव असल्यामुळे ही परिस्थिती उद्भवली आहे. बहुसंख्य लोक अन्याय्य मार्गाने यश मिळविण्याच्या खटपटीत गुंतलेले दिसतात. उत्तरप्रदेशापुरते बोलावयाचे झाले तर ह्या राज्याची लोकसंख्या १९८१ च्या सुमारास ११.९ कोटी होईल, असे दिसते. लोकसंख्येची ही वाढ मनःस्वास्थ्य नाहीशी करणारी आहे. हे राज्य भौतिक साधनसंपत्तीच्या दृष्टीने दरिद्री आहे. राज्यातील प्रचंड लोकसंख्येला मागासलेपणाच्या दलदलीतून बाहेर खेचून काढणे हे अतिशय अवघड काम आहे. भारताची तुलना अमेरिका, रशिया, कॅनडा, ऑस्ट्रेलिया आणि न्यूझीलँड ह्या देशांशी होऊ शकत नाही. कारण, ह्या देशांना नैसर्गिक साधनसामग्रीची देणगी जशी मिळालेली आहे, तशी ती भारताला मिळालेली नाही. ह्या देशांना जी आर्थिक समृद्धी लाभली आहे ती भारताला प्राप्त होणे अशक्य आहे.

भारताची तुलना ब्रिटन, फ्रान्स, जपान आणि पश्चिम जर्मनी ह्या देशांशीही होऊ शकत नाही. हे देश साम्राज्य मिळविलेले होते. त्यामुळे त्यांच्या अंकित असलेल्या वसाहतींची पिळणूक करून त्यांना भांडवलाचा संचय करता आला आणि उद्योगधंद्यांचा विकास साधता आला. त्यांच्यापाशी तंत्रज्ञांची संख्याही मोठी आहे. ह्यांपैकी कोणतीच गोष्ट भारताला अनुकूल नाही. चीन हा एकच देश असा आहे की ज्याची भारताशी तुलना होऊ शकेल. परंतु दोन बाबतींत चीन भारतापेक्षा अधिक चांगल्या अवस्थेत आहे. चीनमधील राजकीय सत्ता हुकूमशाही पद्धतीची आहे. त्यामुळे चीनच्या सरकारला लोकांच्या उपभोगाच्या वृत्तीवर कडक बंधने लादता येतात; आणि त्यांना सक्तीची बचत करण्यास भाग पाडता येते. अशा रीतीने केलेली बचत चीनला भांडवल गुंतवणुकीसाठी उपयोगी पडते. भारताला मात्र बचतीची ही पद्धत अनुसरता येण्यासारखी नाही. कारण, भारत हा लोकशाही देश असल्याने बलाचा वापर करून लोकांकडून बचत करविण्याची सक्ती त्याला जमण्यासारखी नाही. दुसरी बाब अशी की, चीनमध्ये जातिसंख्या मुळीच नाही. भारतात मात्र जातींचा बुजबुजाट झालेला आहे.

हिंदमधील सर्वच राजकीय पक्ष मतदारांना लाच देत असतात. लोकांना अनेक प्रकारच्या सोईसवलतींची आमिषे दाखविण्यात येत असतात. शाळा, दवाखाने, कॉलेजे, अधिक प्रमाणात उघडण्यात येतील असे त्यांना सांगण्यात येते. पण, हा सर्व विकास साधनसंपत्तीच्या अभावी कसा घडवून आणता येईल हे समजणे अवघड आहे. दरम्यान लोकसंख्या वाढतच आहे. १९६१ ते १९८१ पर्यंतच्या कालखंडात उत्तरप्रदेशाची लोकसंख्या दरसाल २० लाखांनी वाढेल असा अंदाज तज्ज्ञांनी केला आहे.

आपल्या आंब्यात भरपूर विटॅमिन्स आहेत

आंबा हा 'ए' विटॅमिन देणारे सर्वोत्कृष्ट नैसर्गिक साधन आहे. गोव्याच्या मांडकूर जातीच्या आंब्यात विटॅमिन सर्वात जास्त प्रमाणात आढळते (रसाच्या प्रत्येक ग्रॅममध्ये २५९.४ इंटरनॅशनल युनिट्स). इतर जातींच्या आंब्यांतील विटॅमिन्सचे प्रमाण खालीलप्रमाणे आहे.

हापूस	१००.१
लंगडा	५१.५
नीलम	३२.२
मलगोवा	२८.१

लंगड्यामध्ये 'सी' विटॅमिन सर्वात अधिक असते (१०० ग्रॅमसः १७६-२०० मिग्रॅ.). इतर जातींच्या आंब्यांतून फक्त ते ७८ ते १२०.८ मिग्रॅ. आढळते.

दक्षिण अमेरिकेतील आंब्याच्या मानाने आपल्या आंब्यांत प्रथिनाचा अंश कमी असतो.

विटॅमिन्सप्रमाणे इतरही अनेक द्रव्ये पिकलेल्या आंब्यांत भरपूर प्रमाणात असतात. (अॅमिनो अॅसिड्स, कॅल्शियम, मॅग्नेशियम, तांबे, मॅंगेनीज, सिलिकॉन, लोखंड आणि गंधक).

प्रगत देशांच्या वृत्तीबद्दल खेद

संयुक्त राष्ट्र संघटनेच्या सरचिटणिसांनी अशी सूचना केलेली आहे की प्रगत देशांनी आपल्या ठोक राष्ट्रीय उत्पन्नाच्या १ टक्का हिस्सा अविकसित देशांना मदत देण्यासाठी द्यावा. ह्या सूचनेसंबंधी बोलताना मध्यवर्ती सरकारचे व्यापारमंत्री श्री. दिनेशसिंग ह्यांनी खेद व्यक्त केला आहे. आतापर्यंत कोणत्याही प्रगत देशाने आपली जबाबदारी पूर्ण केलेली नाही. आपले विचार व्यक्त करताना श्री. दिनेशसिंग म्हणाले की, प्रगत व अप्रगत देशांतील तफावत भरून काढण्याचे काम मुख्यतः अप्रगत देशांनी स्वतःच करावयास पाहिजे. परंतु प्रगत देशांनी मदत केल्यास ती लवकर भरून निघेल. काहीही करून ती तफावत भरून काढण्यात आलीच पाहिजे.

दारिद्र्य दूर करण्यास जीवशास्त्रज्ञांची मदत

बंगलोर येथे जीवसायन शास्त्रज्ञांची एक आंतरराष्ट्रीय बैठक भरविण्यात आली होती. बैठकीचे काम ४ दिवस चालले. तीत भाग घेण्यासाठी अनेक देशांतील शास्त्रज्ञ आले होते. इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स ह्या संघटनेचे डायरेक्टर डॉ. एस. द्रवण बैठकीत बोलताना म्हणाले की, शास्त्रज्ञांनी संशोधनाच्या क्षेत्रात आतापर्यंत मोलाची कामगिरी केलेली आहे. आता त्यांनी लोकसंख्येचे नियंत्रण आणि अधिक अन्नाचे उत्पादन ह्या क्षेत्रात काम करण्यास पुढे आले पाहिजे. अर्थात देशातील दारिद्र्य आणि भूक ह्यांचा उपशम होण्यास फक्त शास्त्रज्ञ पुरे पडणार नाहीत तरी-सुद्धा शास्त्रज्ञांच्या साहाय्याने हा प्रश्न सोडविण्यास मदत होऊ शकेल. भारतात जीवसायन शास्त्राच्या व्यावहारिक बाजूकडे लक्ष देण्यात आलेले नाही, ही दुःखाची गोष्ट आहे. भारत आज दारिद्र्यात खितपत पडलेला आहे. उपासमारीच्या उंबरठ्यावर तो उभा आहे. लोकसंख्येच्या वाढीच्या प्रमाणापेक्षा अन्नपदार्थांचे उत्पादन अधिक प्रमाणात करण्याची गरज आज अतिशय तीव्रतेने भासत आहे. हे साध्य करण्याच्या कामी जीवसायन शास्त्रज्ञ काय करू शकतील? जीवसायन शास्त्रज्ञांचा विषयच असा आहे की त्याचा संबंध आहार आणि लोकसंख्येचे नियंत्रण ह्या विषयाशी जोडलेला आहे. गेल्या दोन दशकांत शास्त्रज्ञांनी मती गुंग करण्यासारखी प्रगती केलेली आहे. जीवशास्त्रातील प्रगती आता अशा एका टप्प्यावर आली आहे की येथून पुढे त्या शास्त्रात फार मोठी क्रांती होईल अशी लक्षणे दिसत आहेत. जीवशास्त्रात नव्याने होऊ पहाणाऱ्या प्रगतीचा उपयोग मनुष्यजात स्वतःच्या कल्याणासाठी करून घेईल किंवा नाही, हा खरा प्रश्न आहे.

हिंदी बोलपटांचे पाकिस्तानांतील षोकी

भारत व पाकिस्तान ह्यांच्यातील तेढ राजकीय आणि आर्थिक क्षेत्रापुरतीच मर्यादित नाही. भारताच्या वर्चस्वाची सरीसोटी भीती पाकिस्तानच्या राज्यकर्त्यांना वाटत असून बोलपटासारख्या सांस्कृतिक क्षेत्रातही तिची छाया पडलेली आहे. लाहोरमधील एका वृत्तपत्राने नुकतीच अशी वार्ता प्रसिद्ध केली की शहरातील दोन चित्रपटगृहांत काही निवडक हिंदी बोलपट दाखविण्यात आले. सिनेमाचे हे खेळ मध्यरात्री काही खास प्रेक्षकांनाच दाखविण्यात आले आणि त्यासाठी भरमसाठ तिकिटांचे दर आकारण्यात आले. हिंदी बोलपटांचे पाकिस्तानातील लोकांना जबरदस्त आकर्षण वाटते. त्यामुळे चोरट्या मार्गाने हिंदी बोलपटांची आयात करून पैसे मिळविण्याचा धंदा प्वांगला भरभराटला आहे. काही चित्रपटवितरक अशा रीतीने बोलपट मिळवून ते गुप्तपणे दाखवितात. काही धनसंपन्न लोक आपल्या मित्रांना खाजगी जागेत हिंदी चित्रपट दाखवितात, अशा तक्रारी पाकिस्तानातील वृत्तपत्रात करण्यात आल्या आहेत. अगदी अलीकडे

मोगल दरबारातील प्रणयकथेवर आधारलेला एक आंतरराष्ट्रीय कीर्तीचा बोलपट खाजगी रीत्या दाखविण्यात आला, त्यासाठी माणशी ५० रुपयांचे तिकीट ठेवण्यात आले होते. केवळ पश्चिम पाकिस्तानात नव्हे तर पूर्व पाकिस्तानातही अशीच प र्थती आहे. काही वर्षांपूर्वी पूर्व पाकिस्तानातील ढाका ह्या शहरात सत्यजित रे ह्यांच्या बोलपटाचा एक खेळ खास परवानगी काढून दाखविण्यात आला होता. चित्रपटाला इतकी गर्दी लोटली की उत्सुक प्रेक्षकांना पांगविण्यासाठी पोलिसांना लाठीमार करावा लागला. पाकिस्तान फिल्म सोसायटीने अशी मागणी केली आहे की चित्रपटसंस्था व क्लब ह्यांना तरी हिंदी बोलपट दाखविण्याची परवानगी देण्यात यावी.

विवाह ५ वर्षांच्या मुदतीचा असावा

कौटुंबिक संबंधाविषयी अधिकारवाणीने बोलणाऱ्या एका अमेरिकन महिला मानसशास्त्रज्ञाने विवाहाविषयी काही क्रांतिकारक स्वरूपाचे विचार व्यक्त केले आहेत. त्या म्हणतात की विवाह हा प्रथम ५ वर्षे मुदतीचा करार असावा आणि त्या कराराची मुदत वाढविण्याची मुभा संबंधितांना असावी. विवाहित दांपत्याला पाच वर्षांनंतर आपला विवाह यशस्वी झाला आहे असे वाटले, तर कराराची मुदत आणखी पाच वर्षांनी वाढविण्याचे त्यांच्या मर्जीवर सोपविण्यात यावे. विवाह अयशस्वी झाल्यास फारसा त्रास न होता व कोर्टकचेरीपायी होणारा खर्च न होता तो रद्द करण्याची संधी त्यांना मिळेल. करार मुळातच हंगामी स्वरूपाचा असल्याने त्याची मुदत संपल्यावर तो रद्दातल करण्यास कोणत्याही प्रकारची सामाजिक दृष्टणाची भीतीही आढ येण्याचे कारण नाही. ख्रिश्चन समाजात विवाह हा एकच असा करार आहे ज्याला मुदत नाही. ह्या कराराची तपासणी होऊ शकत नाही आणि तो रद्द करण्याचा समाजाला मान्य असा मार्गही ठेवण्यात आलेला नाही. पती अगर पत्नी ह्यांना एकमेकांची निवड अचूकपणे करता येईल अशी अपेक्षा करणे त्यांच्या शहाणपणाच्या पलीकडचे आहे. ज्यांना विवाहबद्ध होण्याची इच्छा आहे त्यांनी काही काळ उभेद्वारीचा म्हणून घालवावा आणि एकमेकांच्या स्वभावाचे नीट परीक्षण करावे. म्हणजे त्यांना परस्परांच्या अनुरूपतेविषयी योग्य कल्पना येऊ शकेल. विवाहाच्या पावित्र्याविषयी काही कल्पना बाळगल्याने अनुरूपता अजमावण्याची संधीच सध्या मिळत नाही. विवाहित स्त्रीपुरुष एकमेकांशी एकनिष्ठ राहण्याचे प्रमाण हल्ली घटत चाललेले आहे, हे लक्षात घेणे जरूर आहे.

चीनने मदत थांबविली—पश्चिम आशियात अरब देश व इस्राएल ह्यांच्यात झालेल्या युद्धाच्या वेळी चीनने अरब देशांना आर्थिक मदत देण्याचे जाहीर केले होते. चीनने इजिप्तला दीड लाख टन गहू आणि १ कोटी पौंड कर्ज देऊ केले होते. परंतु अरब देशांचे धोरण पुरेसे क्रांतिकारक नसल्याचे कारण सांगून चीनने ही मदत रद्द केली आहे.

पूर्व युरोपातील देशांना अधिक मुले हवीत

आशिया खंडातील बहुतेक देशांना लोकसंख्येच्या भरमसाट वाढीची चिंता वाटत आहे; तर पूर्व युरोपातील देशांना अधिक मुले हवी आहेत. तेथील सरकारांनी विवाहितांना अपत्यांच्या बाबतीत उत्तेजन देण्याचे धोरण स्वीकारले आहे. पोलंड आणि अल्बानिया हे दोन देश सोडले तर पूर्व युरोपातील देशांची दर हजारी जनसंख्या फारच घटलेली आहे. रूमेनियाच्या सरकारने अधिक मुले प्रसवणाऱ्या जोडप्यांना अनेक प्रकारच्या सवलती देऊ केल्या आहेत. तेथे घटस्फोट अवघड करण्यात आला आहे आणि घटस्फोटितेला मिळणारी पोटगी सक्तीची करण्यात आली आहे. काही विशेष अपवाद सोडून भ्रूणहत्येवर बंदी घालण्यात आली आहे. अपत्यहीन जोडप्यांवरील आणि अविवाहितांवरील करात वाढ करण्यात आली आहे. आईबापांना मुलांचे ओझे वाटू नये म्हणून मुलांच्या आरोग्याचे रक्षण करणारी अनेक केंद्रे काढण्यात आली आहेत. हंगेरी ह्या देशातील दरहजारी जनसंख्येचे प्रमाण अवघे १२ पर्यंत साली आले आहे. युरोपमध्ये हे सर्वांत कमी प्रमाण आहे. ह्याचा परिणाम असा झाला आहे की तरुण कामगारवर्गाची संख्या घटत असून निवृत्ति-वेतन घेणाऱ्या वृद्धांची संख्या मात्र वाढत चालली आहे. म्हणून हंगेरीच्या सरकारने अधिक मुले जन्मावीत म्हणून जोराची मोहीम चालू केली आहे. मुलांमुळे जीवनात सौख्याची फुलवाग फुलते आणि कुटुंबसंस्था स्थिरावते असा प्रचार करण्यात येत आहे. झेकोस्लोव्हाकियाच्या सरकारने लहान मुले असणाऱ्या स्त्रियांना नोकरीची शाश्वती दिली आहे. त्याचप्रमाणे मातांना पगारी सुट्या देण्याचा उपक्रमही चालू केला आहे. ह्या बाबतीत विवाहित माता अगर अविवाहित माता असा भेदसुद्धा केला जात नाही. धनोत्पादनासाठी लागणारा तरुणवर्ग ह्या देशांतून अपुरा पडत आहे.

भाक्रा येथील धरणाची व्यथा

हिंदमधील शेती पावसाच्या लहरीवर अवलंबून असल्याने अन्नधान्याचे उत्पादन वाढविण्याच्या कामी मोठी अडचण निर्माण झालेली आहे. ह्या अडचणीचे निवारण करण्यासाठी लहानमोठी धरणे बांधून शेतीसाठी निश्चित पाणीपुरवठा करण्याचे प्रयत्न चालू आहेत. अशा मोठ्या धरणांपैकी भाक्रा-नांगल धरण हे एक आहे. जगातील सर्वच गोष्टींना आयुर्मान असते तसे ते धरणांनाही असते. अपघात वगळता एखादे धरण किती वर्षे टिकेल ह्याचा काही अंदाज करण्यात आलेला असतो. भाक्रा येथील धरण ५८५ वर्षे काम देऊ शकेल असा अंदाज ते बांधताना केलेला आहे. परंतु धरणाची उपयुक्तता जेमतेम २०० वर्षेपर्यंतच टिकून राहिल अशी भीती अलीकडे व्यक्त करण्यात येत आहे. ह्या धरणात दरसाल जो गाळ साठत आहे त्याचा वेग पाहिल्यावर वरील भीतीला पुष्टी मिळाली आहे. सध्यापेक्षा

अधिक प्रमाणात गाळ साठू लागला तर धरण ६० वर्षांच्या अवधीतच भरून जाण्याचा संभव दिसू लागला आहे. गाळ साठण्याचे प्रमाण वेताचे राखण्यासाठी धरणात पाणी साठण्याचा जो प्रदेश आहे तेथील जमिनीची धूप थांबविण्याच्या योजना तातडीने अमलात आणण्याची गरज आहे. धरणाच्या पाणलोट विभागापैकी मोठा भाग हिमाचल प्रदेशात आहे. पावसाच्या पाण्याने येणाऱ्या गाळाला अटकाव करण्यासाठी ह्या भागात जंगलाची वाढ मोठ्या प्रमाणावर करण्यात आली पाहिजे. पण पंजाबचे विभाजन होऊन नवीन राज्ये निर्माण करण्यात आल्यावर धरणाची मालकी कोणाची हा वाद उत्पन्न झाला आहे. ह्या वादात भाक्रा धरणाची गाळाची व्यथा दुर्लक्षित झाली आहे.

भुकेल्या देशांना प्रचंड मदतीची जरूरी

अमेरिकेतील एका संघटनेने जगातील भुकेच्या प्रश्नाचा विचार करण्यासाठी एक परिसंवाद भरविला होता. ह्या परिसंवादात संयुक्त राष्ट्रसंघटनेच्या अन्न व शेती उपसंघटनेचे डायरेक्टर जनरल श्री. बी. आर. सेन ह्यांचे भाषण झाले. ते आपल्या भाषणात म्हणाले की, जगातील गरीब देशांची लोकसंख्या वाढत चाललेली आहे. वाढत्या तोंडांना अन्नाचा पुरवठा करण्यासाठी शेतीच्या व्यवसायात फार प्रचंड प्रमाणावर भांडवलाची गुंतवणूक करणे अगत्याचे आहे. गरीब देशांमधील शेतीचा विकास घडवून आणण्यासाठी स्वाजगी उद्योगधंद्यांनी कसून प्रयत्न करण्याची वेळ आता आली आहे. अमेरिकेमधील स्वाजगी मालकीच्या उद्योगधंद्यांची अमाप साधनसंपत्ती लक्षात घेता त्यापैकी अत्यल्प हिस्सा अविकसित देशांची भरभराट साधण्याच्या कामी वापरला जात आहे ही गोष्ट लक्षात येते. अविकसित देशांची भांडवलाची भूक फार मोठी आहे. ही भूक भागविण्याच्या कामी स्वाजगी मालकीच्या उद्योगधंद्यांना कार्य करता येईल. अविकसित देशांतील दर एकरी उत्पादनाचे प्रमाण अतिशय त्वरेने वाढविणे अगदी आजची गरज आहे. कारण, येत्या २० वर्षांच्या अवधीत तरी लोकसंख्येच्या वाढीला आळा घालण्याच्या प्रयत्नांना म्हणण्यासारखे यश मिळेल अशी आशा करण्यास जागा नाही. लोकसंख्येला आळा घालण्याचे काम धोरणाचा पुनरुच्चार करून होणार नाही. त्यासाठी लाखो लोकांचे मन वळविण्यात आले पाहिजे. प्रत्येक व्यक्तीने अपत्यांच्या संख्येबाबतचे निर्णय स्वतःच घ्यावयाचे असतात आणि ते अमलात आणावयाचे असतात. व्यक्तींच्या निर्णयानेच हा प्रश्न सुटू शकेल.

वाचकांस सूचना

अर्थाचा येता, दि. १८ ऑक्टोबरचा अंक बंद राहून त्यापुढील १ नोव्हेंबरचा अंक दिवाळी अंक म्हणून प्रसिद्ध होईल.

महागाईत वाढ कशी होत गेली ?

मार्चअखेर

	१९६५	१९६६	१९६७	(१) च्या मानाने (२) मध्ये % वाढ	(२) च्या मानाने (३) मध्ये % वाढ
	(१)	(२)	(३)	(४)	(५)
१. सर्व पदार्थ	१५१.०	१७४.०	२०२.७	+ १५.२	+ १६.५
२. अन्न पदार्थ	१५३.६	१७५.३	२१७.६	+ १४.१	+ २४.१
(अ) धान्ये	१४०.३	१५६.२	१९३.५	+ ११.३	+ २३.९
(ब) डाळी	१५२.२	१५५.४	२३४.४	+ २.१	+ ५०.८
३. दारू, तंबाखू	१३८.४	१३७.५	१२८.०	- ७.९	+ ०.४
४. सर्पण, दिवाचती, वंगण	१४८.२	१६०.३	१७२.९	+ ८.२९	+ ७.९
५. औद्योगिक कच्चा माल	१६३.३	२१०.०	२३६.१	+ २८.६	+ १२.४
६. पक्का माल	१४१.२	१५७.३	१६७.५	+ ११.४	+ ६.५

कॅशिरसच्या तंत्र्यामुळे गिऱ्हाइकांचे नुकसान

स्टेट बँक ऑफ इंडियाच्या कोईमतूर मुख्य शाखेतील हेड कॅशिर आणि त्याच्या हाताखालील कर्मचारी ह्यांच्यामधील तंत्र्यामुळे २६ सप्टेंबर रोजी सरकारी खाती, व्यापारी फर्म्स, स्थानिक बँका व इतर गिऱ्हाइके ह्यांची फारच गैरसोय झाली. टेंपररी कॅशिरचे अडीच महिने काम केलेल्या एका कर्मचाऱ्याला कायम करण्यास हेड कॅशिरने संमती दिली नाही, कारण त्याचा त्या कर्मचाऱ्यावर विश्वास नव्हता. इतर कॅशिरस व कारकून ह्यांनी ह्या घटनेला विरोध दर्शविण्यासाठी बँकेबाहेर निदर्शने केली. नंतर ते बँकेत आले. पण कॅशिरसनी हेड कॅशिरच्या द्वारा कॅशला हात लावण्यास नकार दिला. बँकेच्या एजंटने किंवा डेप्युटी कॅशिरने हे काम आम्हास वाटून द्यावे, असा त्यांनी आग्रह धरला. ह्या तंत्र्यामुळे कॅशचेस्ट उघडलीच गेली नाही आणि सर्व कॅशिरस आपआपल्या जागी असताही संबंध दिवसात पेशाचा काहीच व्यवहार होऊ शकला नाही. रोसीच्या व्यवहाराची एजंटने किंवा दुसऱ्या कुणी काहीच सोय केली नाही. हेड कॅशिरने आपले म्हणणे सोडले नाही, बाकीच्यांनी आपला विरोध कायम ठेवला.

कारकुनांनी आपली चळवळ २७ सप्टेंबर रोजी चालू न ठेवल्यामुळे त्या दिवशी नेहमीप्रमाणे काम सुरू झाले. आपल्या युनियनच्या आदेशाची ते आता वाट पाहत आहेत. वादाचा विषय झालेल्या टेंपररी कॅशिरला कोईमतूरमधील बँकेच्या दुसऱ्या शाखेत काम करावयाला सांगितले आहे.

रुपयाचे अवमूल्यन केले तरी निर्गतीत घट

रुपयाच्या अवमूल्यनामुळे भारताच्या निर्गत व्यापारात खूप वाढ होईल, ही अवमूल्यनाच्या वेळी व्यक्त केलेली अपेक्षा फोल ठरली आहे. अवमूल्यनानंतरच्या १२ महिन्यांत निर्गत वाढली तर नाहीच, उलट ती त्यापूर्वीच्या १२ महिन्यांच्या मानाने ११% घटली आहे. अवमूल्यनामुळे आयात घटण्यास मदत होईल, ही अपेक्षा मात्र पूर्ण झाली आहे. कारण, ह्या १२ महिन्यांत आयात १०% ने कमी झाली आहे. जून १९६६ ते मे १९६७ ह्या मुदतीत ११४० कोटी रुपयांची निर्गत झाली आणि २०३८ कोटी रुपयांची आयात झाली. लोखंड, पोलाद, कातडी जिनसा, ताग, फळे, इत्यादींची निर्गत वाढली; पण त्यामानाने चहा, तागाच्या जिनसा, कपास कापड, ह्यांची निर्गत बरीच घटली. अमेरिकेकडे होणाऱ्या निर्गतीत ३० कोटी रुपयांची घट झाली. ब्रेटब्रिटनकडे होणारी निर्गतीही तेवढ्याच किमतीने घटली; जर्मनीने ४.५ कोटी रुपयांचा कमी माल घेतला, रशिया-कडील निर्गतीतही ३० कोटी रुपयांची घट झाली. जपान, इंडोनेशिया, सिलोन, मलेशिया, इत्यादीकडील निर्गतीत २० कोटींची वाढ झाली.

जपानकडे केंड्यांची प्रायोगिक निर्गत

स्टेट ट्रेडिंग कॉर्पोरेशन लवकरच ९०० टन बसराई केंड्यांची जपानकडे प्रायोगिक निर्गत करणार आहे. वहातुकीला १४ दिवस लागतील. सुएझ कालवा बंद झाल्यापासून रशियाकडील केंड्यांची निर्गत थांबली आहे. गेल्या वर्षी ५८ लक्ष रु. किमतीच्या ५.३०० टन केंड्यांची निर्गत झाली होती.

अभिनव विमा-योजना

अल्जीरियाच्या सरकारने काँगोचा भूतपूर्व पंतप्रधान ज्या विमानात होता त्या विमानातील परदेशी उतारुंना डांबून ठेवले होते. अशा आपत्तीचा विमा उतरण्याची योजना लंडनच्या लॉइडसने सुरू केली आहे. परदेशाच्या सरकारने बेकायदा अटक केल्या जाणाऱ्या व्यापाऱ्यांना ह्या योजनेचा फायदा मिळेल. दरसाल किमान ६,००,००० ब्रिटिश व्यापारी परदेशी प्रवास करतात आणि त्यापैकी किमान १०,००० असा विमा उतरतील, अशी अपेक्षा आहे. तीन आठवडे मुदतीच्या विम्याचा हप्ता ३० शिलिंग असून एका वर्षाच्या विम्यास ५ पौंड पडतात. खोट्या कारणासाठी अटक केली गेली, तर विमेदाराला बचावासाठी व इतर खर्चासाठी मिळून ५,००० पौंड मिळतील अशी ह्या विम्याची तरतूद आहे.

प्रेसिडेंट जॉन्सननी धूम्रपान-मद्यपान सोडले

अमेरिकेचे अध्यक्ष जॉन्सन ह्यांना १९६५ साली हृदयाचा झटका आला होता तेव्हापासून त्यांनी धूम्रपान बंद केले आहे. आता त्यांनी मद्यपानही थांबविले आहे. दररोज डुपारी ते दोन तास विछान्यात पटून विश्रान्ती घेतात. झोप आल्यामुळे कधी कधी ठरलेल्या गाठीभेटी पुढे ढकलाव्या लागतात. फायलीचे काम त्यांनी संपविण्याचा कितीही प्रयत्न केला तरी साचत जाते.

परदेशी जाणारे भारतीय डॉक्टर

एकूण १६०० पेक्षा अधिक भारतीय डॉक्टर्स परदेशांत आहेत. त्यांपैकी ७०% ग्रेटब्रिटनमध्ये, २०% अमेरिकेत, आणि ४०% कॅनडात आहेत. परदेशी जाणाऱ्या डॉक्टरांपैकी ४६% मायदेशी परत येतात. परदेशी गेलेल्या डॉक्टरांपैकी १५% स्वतःच्या पैशाने किंवा कौटुंबिक साहाय्याने गेले आणि ७५% परदेशी मदतीने जाऊ शकले. फक्त तिघांना भारतीय सरकारची किंवा संस्थांची मदत मिळाली. डॉक्टरांची शैक्षणिक पात्रता जेवढी जास्त, तेवढा ते भारताकडे येण्याचा संभव अधिक असा अनुभव आहे. परदेशी जाणारे डॉक्टर्स तेथे सरासरीने ४.२ वर्षे राहतात. परंतु ही मुदत वाढत जाण्याची लक्षणे अलीकडे दिसू लागली आहेत.

किलोस्कर ऑइल इंजिन्स लि.

किलोस्कर ऑइल इंजिन्स लि. ने मार्च १९६७ अखेर संपलेल्या वर्षी १३.४३ कोटी रु. ची विक्री करून १.८२ कोटी रु. करपात्र नफा मिळविला. त्यापूर्वीच्या वर्षाच्या विक्रीचा आकडा ८.७१ कोटी रु. होता आणि करपात्र नफ्याचा आकडा ९४ लक्ष रु. होता. वाढविलेल्या भाग भांडवलावरही १६% डिव्हिडंड कायम ठेवले आहे. कंपनीची जुनी सवसिडिअरी, शिवाजी वर्क्स, हिचे ९% डिव्हिडंड कायम आहे. नवी जर्मन सवसिडिअरी एफ एच झूले हिने १०% डिव्हिडंड जाहीर केले आहे.

पत्याची सेवक जेव्हा निघाला तेव्हा त्या सेवकांत कालमान दर्शनाचीही कल्पना अंतर्भूत होती. त्याचे चार रंग, चार ऋतू (भारताबाहेर बऱ्याच ठिकाणी चार ऋतू मानतात) किंवा चार तिमाह्या दर्शविणारे होते. १३ पानांचा एक रंग अक्षरितीने प्रत्येक तिमाहीचे १३ आठवडे कल्पिले होते, व एकूण ५२ पत्ते ५२ आठवड्यांचे निदर्शक होते. एखादे दृश्यापर्यंत प्रत्येक पत्यावरील ठिपक्याप्रमाणे त्याचे गुणांची बेरीज करून गुलाम ११, राणी १२, व राजा १३ अशी त्यांत बेरीज धरल्यास ५२ आठवड्यांचे ३६४ दिवसांचा उलगडा होतो. जोकर (विदूषक) चा पत्ता धरून सर्व बेरीज संपूर्ण वर्षाच्या ३६५ दिवसा इतकी होते. हा सेवक सेवकांना ही कालगणना कायम डोक्यासमोर रहावी हा त्यांत उद्देश होता. ●

दि बँक ऑफ महाराष्ट्रशी जेव्हा तुमचा संबंध येतो तेव्हा तो वर्षभरासाठी, चारी तिमाहीसाठी, ५२ आठवड्यासाठी आणि ३६५ दिवसांसाठी यावा असाच आपला उद्देश असावा असे आम्हाला नम्रपणे वाटते. महाराष्ट्र बँकेत योग्य ते साते उघडून तुम्ही वर्षभर पैसे वाचवू शकता व त्यावर व्याज मिळवू शकता, तसेच आमच्या वस्तु-रक्षा-गृहांत तुम्ही मोल्यवान वस्तु ठेवू शकता, विदेशीय व्यवहारासाठी विदेशविनिमय सात्याचा फायदा घेऊ शकता, किंवा तुमच्या व्यवसायपुढीसाठी अर्ध-सहाय्य घेऊ शकता. लहान उद्योगधंदे उजितावस्केला आणणे हे तर स्थापनेपासून गेली ३२ वर्षे महाराष्ट्र बँकेचे ध्येय आहे. ●

तुमच्या कुठल्याही बँकींग व्यवहारासाठी आमच्या नजिकच्या शाखेला भेट द्या. तेथे तुमचे सस्मित स्वागत होईल.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र लि.

हवाई सुंदरींना अकाली गर्भपाताचा धोका

युद्धोत्तर काळात विमानांचा प्रवास झपाट्याने वाढला आहे. विमाने अधिकाधिक वेगाने जाऊ लागली आहेत. प्रवाशांची संख्याही खूपच वाढलेली आहे. विमानाचा प्रवास हा वेळेची बचत करणारा असला तरी त्यामुळे प्रवाशांवर होणाऱ्या परिणामांची दखल घेतली जात नाही. मोठमोठे उद्योगपती अगर वरिष्ठ सरकारी नौकर ह्यांना विमानाने प्रवास करण्याचा प्रसंग वारंवार येतो. बदलत्या हवामानामुळे व प्रवासात पडणाऱ्या ताणामुळे त्यांच्या कार्यक्षमतेवर तात्पुरता परिणाम होतो असे आढळून आले आहे. मधूनमधून प्रवास करणाऱ्यांवर जर असा परिणाम होतो तर हवाई सुंदरीसारख्या नेहमीच्या प्रवाशांवर परिणाम होणे सहजच आहे. विमान प्रवासाच्या वैद्यकीय बाजूचा विचार करताना एका जर्मन डॉक्टरने असे सांगितले आहे की, आधुनिक जेट विमानाचा गर्भवती स्त्रियांवर परिणाम होऊन त्या अकाली प्रसूत होण्याचा धोका असतो. हवाई सुंदरी नेहमीच प्रवासात असल्याने त्यांना तर हा धोका विशेष आहे. ह्या धोक्याची कारणे सांगताना ते म्हणतात की, विमानाला बसणारे धक्के, हवेत एकदम होणारे बदल, भावनांची खळबळ, इत्यादी अनेक कारणांनी बाका प्रसंग गुदरण्याचा संभव असतो. त्याशिवाय जेट विमानांनी दीर्घ प्रवास करणाऱ्या स्त्रियांना इतर आपत्तींना तोंड द्यावे लागते. ऋतुप्राप्तीची पाळी अनिश्चित होणे, शोष न येणे, मानसिक अस्वस्थता येणे, मनाची एकाग्रता न होणे, सारसे दमल्यासारखे वाटणे, इत्यादी अनेक शारीरिक व मानसिक दोष त्यांना जडल्याचे आढळून आले आहे. विमान प्रवासाच्या वैद्यकीय बाजूकडे अद्याप नीटसे लक्ष देण्यात येत नाही, असे त्यांचे म्हणणे आहे.

समुद्राने गिळलेली मनगटी घड्याळे—अलिबागच्या समुद्रकिनार्याजवळ एका अरब होडीचा अबकारी खात्याच्या बोटीने पाठलाग केला, तेव्हा होडीतील लोकांनी ५० लाख रुपयांची घड्याळे समुद्रात फेकून दिली. ती घड्याळे हस्तगत करण्यासाठी अबकारी अधिकारी मुंबई पोर्ट ट्रस्टच्या व नाविक दलाच्या पाणबुड्यांची मदत घेणार आहेत.

भिकान्यांचा उपद्रव टाळण्यासाठी—दिल्ली राज्यात भिकान्यांपासून होणाऱ्या त्रासापासून हौशी प्रवाशांची सुटका करण्यासाठी एक खास पोलिस दल उभारण्यात येणार आहे. दिल्लीमधील व राज्यातील इतर प्रेक्षणीय ठिकाणी ह्या दलाची गस्त ठेवण्यात येणार आहे. भिकारी आणि त्यांची मुले ह्यांच्यामुळे परदेशी प्रवाशांवर विशेष वाईट परिणाम होतो.

जकातमुक्त दुकान—इंडिया टूरिझम डेव्हलपमेंट कॉर्पोरेशन-१ तर्फे दिल्ली येथील पालम विमानतळावर जकातमुक्त दुकान उघडण्यात आले आहे. अशा प्रकारचे भारतामधील हे पहिलेच दुकान आहे. काही निवडक आयात केलेल्या वस्तू आणि हस्तोद्योगाच्या वस्तू ह्या ठिकाणी बाजवी किमतींना विकण्यात येतील.

सरदारगृह

मुंबईत राहण्याची व भोजनाची उत्तम सोय.
मंगलकार्ये व मेजवानी यांसाठी सोईस्कर ठिकाण

— आमची वैशिष्ट्ये —

* हीरकोत्सवानिमित्त अद्ययावत पद्धतीचे भोजनगृह व अनेक प्रकारच्या सुखसोई.

* टिळक जन्मशताब्दीदिनी लोकमान्यांचे सरदारगृहात केलेले स्मारक

फोन नं. :- ३८३३७] सरदारगृह प्रा. लि. | तार. सरदारगृह
कोंकड मार्केटजवळ, मुंबई २.

महाराष्ट्र राज्य सहकारी बँक लि.

मुंबई

(दि. विदर्भ सहकारी बँक लि., सम्मिलित)

: मुख्य कचेरी :

: विभागीय कचेरी :

९, बँक हाउस लेन, फोर्ट, मुंबई.

महाल नागपूर.

भरपाई झालेले भांडवल ...	रु.	६,१३,४५,०००
गंगाजळी व फंड ...	रु.	५,७२,४२,०००
ढेयी ...	रु.	५०,९५,६१,०००
खेळते भांडवल ...	रु.	१,०६,६९,९६,०००

: बृहन्न मुंबईतील शाखा :

(१) भायखळा (२) गोरेगाव (३) सार (४) लालबाग
(५) प्रभादेवी (६) विलेपार्ले (पूर्व) (७) साताक्रुझ
(८) मुलुंड (९) चेंबूर (१०) माहीम (११) शीव (१२) माटुंगा
(१३) अंधेरी (१४) विलेपार्ले (पश्चिम)

: नागपूर विभागातील शाखा :

(१) सितावडी (२) धरमपेठ (३) धन्तोली (४) सदर बझार.

ह्या बँकेत गुंतविलेला पैसा शेतकरीवर्ग, सहकारी लहान उद्योगधंदे व सहकारी कारखाने यांच्याच उपयोगासाठी दिला जातो. सर्व प्रकारचे बँकिंगचे व्यवहार केले जातात.

डॉ. वा. सु. श्रीश्रीमाळ, श्री. वि. म. जोगळेकर,
मॅनेजर. जनरल मॅनेजर.

भ्रूणहत्येवरील कायद्याची बंधने सैल होणार

कायदेशीर रीत्या भ्रूणहत्या करण्यावरील सध्याचे कायद्याचे निर्वंध सैल करण्याचा विचार मध्यवर्ती सरकार करित आहे अशी माहिती मध्यवर्ती सरकारच्या आरोग्य व कुटुंबनियोजन खात्याचे मंत्री डॉ. एस्. चंद्रशेखर ह्यांनी त्रिवेंद्रम येथे बोलताना सांगितली. ते म्हणाले की, ह्या उपक्रमामागे लोकसंख्येस आळा घालण्याची कल्पना नसून नवजात अर्भकाचे व मातेचे जीवन सुरक्षित राखण्याचा विचार आहे. हिंदमध्ये दरसाल २.१ कोटी मुले जन्मास येतात. त्यापैकी ५० लाख मुले अपुऱ्या दिवसांची असतात. अशा प्रत्येक ४ मुलांमागे १ अपुरे मूल मुद्दाम घडवून आणलेल्या भ्रूणहत्येचा परिणाम असते. कुटुंबनियोजनाला धार्मिक आक्षेप आता राहिलेले नाहीत. ह्याला अपवाद फक्त कॅथॉलिक धर्मपंथीयांचा आहे. पण अलीकडे कॅथॉलिक धर्मपीठही ह्यासंबंधी विचार करू लागले आहे.

शास्त्रीय शोधांचा उपयोग करावा तसा होतो

अमेरिकन नागरिकांना अलीकडे एक नवी भीती घासू लागली आहे. शास्त्रीय शोधांच्या दुरुपयोगामुळे व्यक्तीच्या स्वातंत्र्यावर घाला पडू लागला आहे. साजगी जीवनाचे पावित्र्यही काही नव्या शोधांमुळे नष्ट होण्याच्या मार्गास लागले आहे. काही विशिष्ट प्रकारचा मालमसाला वापरून भिंतीच्या एका बाजूनेच कॅमेऱ्याने चित्र घेण्याचे साध्य करण्यात आले आहे. त्याचप्रमाणे अति सूक्ष्म ध्वनिलहरी टिपणारे यंत्र गुप्तपणे ठेवून रस्त्यापलीकडील इमारतीत चाललेले संभाषण मुद्रित करता येऊ लागले आहे. ज्या खोलीत संभाषण चाललेले असेल त्या खोलीच्या खिडक्यांच्या काचांना बसणारे आवाजाचे धक्के ह्या कामी उपयोगात आणता येतात. अशा प्रकारचे शोध गुप्त पोलिसांनी गुन्हेगारांना पकडण्यासाठी केले तर ते योग्यच होईल. परंतु ही सूक्ष्म यंत्रे सरकारच्या अगर गुप्त पोलिसांच्याच हाती राहतात असे नाही. ती आता बाजारातच मिळू लागली आहेत.

रेल्वे खात्याला १२ कोटी रुपयांची तूट येणार

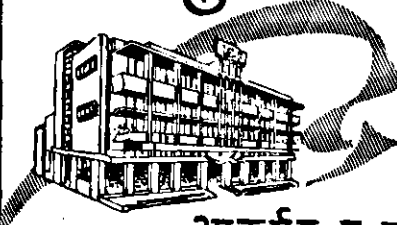
१९६६-६७ च्या आर्थिक वर्षात रेल्वे खात्याला १२ कोटी रुपयांची तूट येण्याचा संभव दिसत आहे. तुटीची दोन मुख्य कारणे आहेत. रेल्वेला कोळसा खरेदी करण्यासाठी ५ कोटी रुपये जादा खर्चाचे लागले आणि रेल्वे कामगारांना अधिक महागाईभत्ता देण्यासाठी ७ कोटी रुपये अधिक खर्च करावे लागले. गेल्या मे महिन्यात रेल्वेमंत्र्यांनी रेल्वेचे अंदाजपत्रक सादर केले त्या वेळी महागाईभत्त्यातील वाढीसाठी १३ कोटी रुपयांची तरतूद करण्यात आली होती परंतु आता भत्त्यासाठी २० कोटी रुपये द्यावे लागतील असे दिसत आहे. रेल्वे खात्याच्या अंदाजपत्रकात १.२८ कोटी रुपयांची किरकोळ शिल्लक दाखविण्यात आली होती. परंतु नंतर रेल्वे भाड्यात काही सवलती देण्यात आल्या. परिणामी ही शिल्लक कोठल्या कोठे नाहीशी झाली आहे. तूट कमी होण्यासाठी खाते आता अधिक काटकसर करणार आहे.

समाजशिक्षणमालेचे प्रकाशन

आपली चलनी नोट

लेखक : श्री. श्री. वा. काळे, संपादक 'अर्थ'
किंमत ५० पैसे. २०-२-६७ रोजी प्रसिद्ध झाले.

पुण्यांत थालू तेव्हां— उद्यान निवास

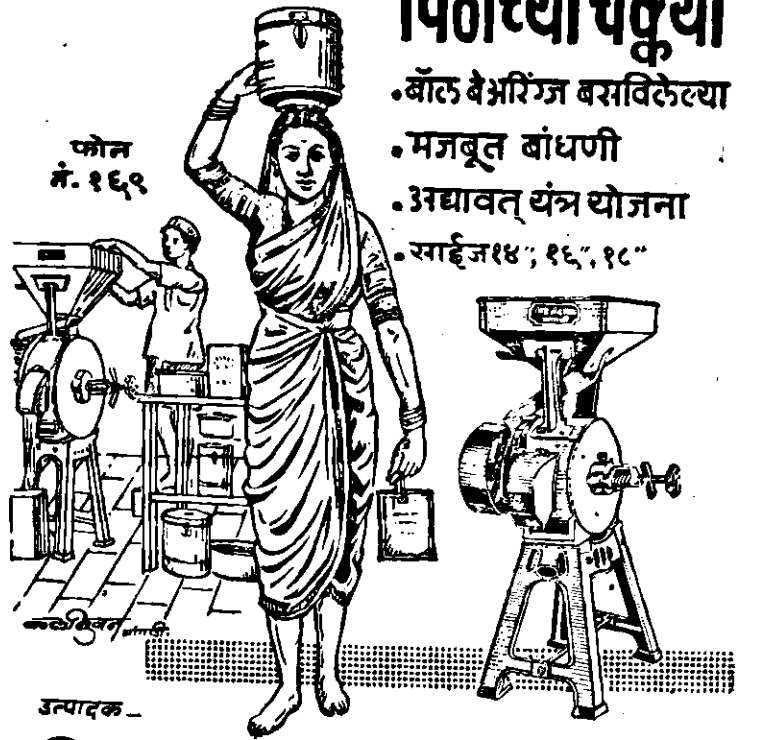
या नवीन, आधुनिक
आकर्षक व सर्वकष निवासामध्येच
कुटुंबासमवेत रहाण्यास या माफक दर

टेलीफोन नं. ५७७९९ (माहिती मागवा) उद्यान निवास
स्काऊट गार्डस रोड, पुणे-२

चवदार पिठासाठी

पिठाच्या चकूया

- बॉल बेअरिंग्स बसविलेल्या
- मजबूत बांधणी
- अद्यावत् यंत्र योजना
- सवाईज १४, १६, १८"

फोन
नं. १६९

उत्पादक -

भिडे अँड सन्स, प्रा. लि. सांगली
महाराष्ट्र राज्य.

विविध माहिती

साड्यांचा चोरटा ध्यापार—सीलोनच्या सरकारने भारता-मधून साड्यांची आयात करण्यास बंदी केलेली आहे. तरीही चोरूनमारून कितीतरी माल सीलोनमध्ये पाठविण्यात येतो. साड्यांना सीलोनमध्ये फार मोठी मागणी असल्यामुळे त्यांच्या मूळ किमतीच्या तिप्पट-चौपट किमती देऊनही त्या खरेदी केल्या जातात. सीलोनच्या उत्तर किनाऱ्यावर हा माल गुप्तपणे आणण्यात येतो. त्याशिवाय सीलोनचे नागरिक भारताला आले की परतताना साड्या घेऊन जातात.

प्राप्तिकराची वसुली—१९६६-६७ साली एकूण ६३० कोटी रुपयांची प्राप्तीवरील कराची वसुली करण्यात आली. त्यापैकी ५५ टक्के कर कंपन्यांकडून वसूल झालेला होता. प्राप्तीकराच्या कक्षेत येणाऱ्या लोकांची संख्या २७ लाख आहे व त्यापैकी २३ लाख लोकांचे उत्पन्न दरसाल १५ हजारपेक्षा कमी आहे. १ एप्रिल १९६७ रोजी प्राप्तीकराची ५४० कोटी रुपयांची थकबाकी होती.

दवाखान्यांसाठी स्त्री डॉक्टर—मध्यवर्ती सरकारच्या आरोग्य योजनेमार्फत दिल्ली येथे चालविण्यात येणाऱ्या दवाखान्यांतून स्त्री डॉक्टरांची नेमणूक करण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे. ५० वर्षांपर्यंतच्या डॉक्टरांची एका वर्षासाठी नेमणूक करण्यात येईल. ह्या डॉक्टरांना खाजगी व्यवसाय करण्याची परवानगी देण्यात येणार नाही.

प्राचीन संस्कृत ग्रंथांचे प्रकाशन—भारत सरकारने महाकाल संहिता ह्या प्राचीन संस्कृत ग्रंथांचे प्रकाशन करण्याचे ठरविले आहे. हा ग्रंथ १० खंडांत प्रसिद्ध करण्यात येणार आहे. प्रकाशनाचे काम अलाहाबाद येथील एका संस्थेकडे सोपविण्यात आले आहे. ह्या कामासाठी १.२५ लाख रुपये खर्च येणार आहे.

संततिनियमन व बढती—म्हैसूर राज्यातील एका कारखान्याच्या चालकांनी संततिनियमनासाठी कामगारांची वार्षिक बढती तात्पुरती रद्द करण्याचे ठरविले आहे. ज्या कामगारांना तीन किंवा अधिक मुले असतील त्यांची बढती रद्द करण्यात येते. ह्या नियमाचा अपेक्षित परिणाम होऊन कामगार वाढत्या संख्येने निर्वाजीकरणाची शस्त्रक्रिया करून घेण्यासाठी तयार होत आहेत.

धूम्रपानाचा परिणाम—आतिरिक्त धूम्रपानामुळे पुरुषांच्या लैंगिक जीवनावर वाईट परिणाम होतो असा इषारा एका रशियन डॉक्टरने दिला आहे. धूम्रपान करणाऱ्यांवर निकोटिन ह्या विषारी द्रव्याचा विपरीत परिणाम होऊन शरीरातील लैंगिक प्रक्रिया मंदावतात असा निष्कर्ष त्याने प्रयोगांती काढला आहे. रशियन पुरुषांत नपुंसकत्वाचे प्रमाण वाढण्यास धूम्रपान हे एक कारण त्याने दिले आहे.

Provisions of the Desai Bank Award—as modified by the Bipartite Settlement 1966 (including those which continue to remain in force) (Rs. 3'00 each)

Available from the compiler

B. R. Kembhavi
940/4 Shivaji Nagar,
Poona 16.

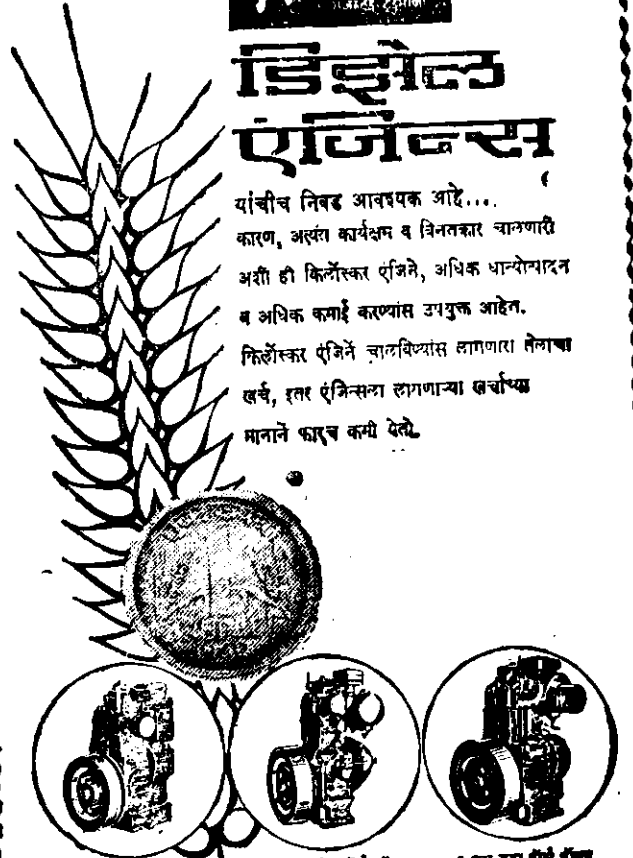
अधिक धान्योत्पादन! अधिक फायदा!! अधिक बचत!!!

यांसाठी

डिझेल एजिन्स

यांचीच निवड आवश्यक आहे... कारण, असा कार्यक्षम व विनतकार चालणारी अशी ही किल्लिकर एजिने, अधिक धान्योत्पादन व अधिक कमाई करण्यास उपयुक्त आहेत. किल्लिकर एजिने चालविण्यास लागणारा तेलाचा खर्च, इतर एजिन्सला लागणाऱ्या खर्चापेक्षा मानाने फारच कमी देते.

केव्ही १-१०० हॉर्स पॉवर

एव्ही १-१०० हॉर्स पॉवर

१ एव्ही २०० हॉर्स पॉवर

किल्लिकर ऑइल एजिन्स लिमिटेड.

एजि. ऑफिस-एलफिनस्टन रोड, पुणे-३ (भारत)

आंध्र राज्यातील प्रवासाच्या सोयी—आंध्र राज्यातील हौशी प्रवासाच्या सोयी वाढविण्याच्या हेतूने राज्य सरकारने दोन आराम मोटार गाड्या खरेदी करण्याचे ठरविले आहे. त्यासाठी १.२ लाख रुपये खर्च करण्यात येणार आहेत. त्याच-प्रमाणे राज्य सरकारचे पर्यटन खाते हैदराबादहून काश्मीरला जाण्यासाठी एका खास रेल्वेगाडीची व्यवस्था करित आहे.

वृद्ध रोग्यांना वाचवू नका—जे वृद्ध रोगी ६५ वर्षे वयाच्या पुढे असतील, किंवा छातीचा विकार असलेले अगर मूत्रपिंडाची व्यथा असलेले असतील आणि मरणोन्मुख असतील तर त्यांना वाचविण्याचे आटोकट प्रयत्न करू नका अशा सूचना लंडन-मधील एका इस्पितळात देण्यात आल्या आहेत. ह्या सूचनांसंबंधी ब्रिटनच्या आरोग्यमंत्र्यांनी चौकशीचा हुकूम दिला आहे.

संरक्षणविषयक स्वयंपूर्णता—१९६५ मध्ये भारत व पाकिस्तान ह्यांच्यात युद्ध सुरू झाल्यावर परदेशांकडून मिळणारी लष्करी सामानाची मदत बंद झाली आणि भारताचे परावलंबन स्पष्ट झाले. तेव्हापासून लष्करासाठी लागणाऱ्या अनेक प्रकारच्या मालांचे देशातच उत्पादन करण्याकडे लक्ष देण्यात येऊ लागले. आता लष्कराला लागणाऱ्या ७ हजार प्रकारच्या वस्तू तयार करण्यात येतात. ह्या वस्तू लष्कराला पसंत पडल्या आहेत.

तनखे बंद झाले तर—संस्थानिकांचे तनखे बंद करण्याचा विचार भारत सरकार करित आहे. ते बंद करण्यात आल्यास माजी राजे, महाराजे आणि त्यांचे नातेवाईक ह्यांनाच फक्त बाधा होईल असे नाही. देवस्थाने, धर्मादाय खर्च, ह्यावरही परिणाम होईल. त्रावणकोरच्या महाराजांचा तनखा बंद झाल्यास त्रिवेंद्रम येथील प्रसिद्ध पद्मनामस्वामी मंदिराची व्यवस्था ठेवणे अवघड होणार आहे.

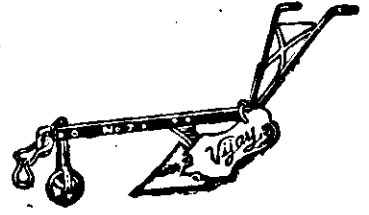
मोठ्या नद्या जोडण्याची कल्पना—खादी आणि ग्रामोद्योग मंडळाचे अध्यक्ष श्री. धेबर ह्यांनी राजकोट रोटरी क्लबपुढे बोलताना अशी सूचना केली की भारतामधील मोठ्या नद्या कालव्यांच्या साह्याने परस्परांना जोडण्यात याव्या. गंगा, यमुना गोदावरी, नर्मदा, कृष्णा आणि कावेरी ह्या नद्या जोडण्यात आल्यास पाण्याचे दुर्भिक्ष टळू शकेल असा विचार त्यांनी व्यक्त केला.

काजूची निर्यात—काजूच्या निर्यातीत व काजूच्या टरफलापासून तयार केलेल्या तेलाच्या निर्यातीत भारताने १९६६-६७ साली उच्चांक गाठला आहे. निर्यातीमुळे ४४ कोटी रुपयांचे परदेशीय चलन मिळाले. पुढच्या वर्षी ह्या मालाची निर्यात वाढवून ५० कोटी रुपयांचे परदेशीय चलन मिळविता येणे शक्य आहे.

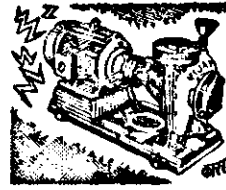
महाराष्ट्र सरकारने
तगाईवर मंजूर केलेले

“विजय” नांगर

वापरा. ४, ६ व ८ बेली
फाळ व सुटे भाग

तसेच विजय सेंट्रियुगल पंप्स

विजय पंपिंग सेट
३ हॉपी - २ + २
५ हॉपी - ३ + ३
श्रीलंकातील मजकूर व व्यवस्था
कोणत्याही प्रकारच्या मोटारोत्पन्न
द्वारे - पंप सेट वापरा
न्यू विजय इंडस्ट्रीज लि.
विश्रामबाग, सांगली, महाराष्ट्र

१" ते ४" बेल्ट

ड्राइव्ह व

डायरेक्टर

कपल्ड, शिवाय

बोअरिंगचे हॅड पंप्स, हॅड रहाट, इ. इ.

— न्यू विजय इंडस्ट्रीज लि. —

(विश्रामबाग - सांगली महाराष्ट्र)

द. सा. द. शे. रुपये

७.६२/-

पर्यंत व्याज आपण मिळवू शकता
ठेवीची मुदत मोठी म्हणजे
व्याज मोठे

एकतीस वर्षांची तपश्चर्या सांगते
इथे ठेवींना पूर्ण संरक्षण मिळते.

दि युनायटेड
वेस्टर्न
बँक लि.

मुख्य कचेरी :—सातारा
सत्तावीस शाखा

विदेशी तज्ज्ञांच्या दृष्टीला दिसलेले ब्रिटिश बँकर्स

अमेरिकन व इतर बँकांच्या मानाने ब्रिटिश बँका अप्रगत

ब्रिटिश बँकर्सना अद्याप आधुनिक व्यवस्थापनाचे शास्त्र शिकावयाचे आहे, असा एका विदेशी तज्ज्ञ बँकरचा, ब्रिटिश बँकांची काळजीपूर्वक पाहणी केल्यानंतरचा, अभिप्राय आहे. त्यांचे जनरल मॅनेजर्स उत्कृष्ट बँकर्स असले, तरी ते कारभारी ह्या दृष्टीने फारच मागासलेले आहेत. बँकेतील अधिकारी व कर्मचारी, नव्या शाखांच्या जागांची निवड, कोणत्या सेवेला किती सर्व्हिस चार्ज लावावयाचा, इत्यादी बाबतीत त्यांना पुरेशा तपशीलवार माहितीचे अभावीच निर्णय घ्यावा लागतो. ह्या बाबतीत काही व्यवस्थापनाची तंत्रे निर्माण झालेली आहेत, त्यांची कित्येक बँकांना अद्याप माहितही नाही. कामाची आसणी व पद्धती, कॉम्प्युटर्सचा उपयोग, कॉस्ट अकाउंटिंग, आकडेवारी माहितीची जुळणी व संशोधन, इत्यादी बाबतींत कित्येक विदेशी बँका खूपच पुढे गेलेल्या आहेत.

कॉस्ट अकाउंटिंग, नव्या शाखा, इत्यादीसाठी खास खाती उघडण्यात आली असली, तरी त्यांचा उद्देश इतर बँकांशी बरोबरी दाखविण्याइतपतच मर्यादित असतो. ह्या खात्यांकडून नेमकी कशाची अपेक्षा करावयाची, ह्याची बँकेच्या चालकांनाच नीटशी कल्पना नसते, कारण तेच स्वतः त्या बाबतीत अनभिज्ञ असतात. ह्या खात्यांतील तज्ज्ञांही स्वतःचे निष्कर्ष पुढे मांडण्यास धजावत नाहीत; कित्येक वेळा हे तज्ज्ञाः म्हणजे दुसऱ्या खात्यातून बदली केलेले मामुलीच लोक असतात.

परसोनेल खाती बँकांतील नोकरांची निवड व त्यांचे प्रशिक्षण व्यवस्थित करतात. परंतु सर्वच बाबतींत स्पेशलायझेशनची आवश्यकता असते, हे अद्याप नीट उमगलेले नाही; त्यामुळे उत्तम प्रकारे निवडलेल्या ह्या लोकांचा पुढे काय उपयोग करावयाचा, ह्याच्या ज्ञानाचा अभावच आहे.

ब्रिटिश बँका कॉस्ट अकाउंटिंगमध्ये फारच मागे आहेत; अमेरिकन बँका खूपच पुढे गेलेल्या आहेत. आपल्या खातेदारांना कशासाठी किती चार्ज आकारावा, हे त्यामुळे त्यांना नीट समजते. बँकिंगच्या विविध अंगांचा किफायतशीरपणा त्या जाणतात. एखादी सुधारणा घडवून आणली तर तीपासून होणाऱ्या फायद्याची त्यांना अगाऊ कल्पना येऊ शकते. ब्रिटिश बँका कॉस्ट अकाउंटिंगमध्ये मागे असल्यामुळे त्यांना सर्व गोष्टी चाचपडतच कराव्या लागतात.

नव्या शाखा उघडण्याच्या बाबतीत हाच प्रकार आहे. इतर देशांतील बँका जशी तपशीलवार पाहणी करतात, तशी ब्रिटिश बँका करीत नाहीत. त्यामुळे त्या बँकांची संबंधित खाती स्वतः काहीही न सुचवता इतरांच्या सूचनांची वाट पाहत बसतात.

ब्रिटिश बँका कॉम्प्युटर्स वाढत्या प्रमाणावर उपयोग करू

लागल्या आहेत, पण ह्याही बाबतीत अमेरिकन बँका खूपच पुढे आहेत. ब्रिटिश बँकांच्या ग्रेटब्रिटनमधील सर्व शाखांतील चालू खात्याचे काम ही यंत्रे करू लागण्यास कित्येक वर्षे लागतील. जगातील कित्येक देशांतील कित्येक बँकांतून चालू खात्याचीच नव्हे, तर कितीतरी विविध प्रकारच्या बँकिंगची कामे यंत्रे करू लागली आहेत.

हजारो कर्मचारी नोकरीवर असणाऱ्या प्रचंड बँकांच्या चालकांना व्यवस्थापक ह्या दृष्टीने आपण काय काय करायला हवे, ह्याची जाणीवच नाही हेच खरे. ते स्वतः नामांकित बँकर्स असले तरी त्यांना योग्य प्रकारचा पुढाकार घेताच येत नाही. कारण त्यांनी आधुनिक व्यवस्थापन शास्त्राचे पुस्तकी ज्ञानही मिळविलेले नाही आणि त्यांचा त्यांना प्रत्यक्ष अनुभवहि नाही.

रशियातील विद्यार्थ्यांचे सुटीतील श्रमदान

शाळा-कॉलेजांतील विद्यार्थ्यांना सुटीचा काळ घालविण्याची कधी कधी पंचाईत पडते. भारतात अलीकडे सुटीच्या काळात विद्यार्थी श्रमदान करू लागले आहेत. परंतु त्याचे प्रमाण फार अल्प आहे. रशियातील विद्यार्थी सुटीच्या फावल्या वेळात आर्थिक विकासाच्या अनेक कामांत भाग घेतात. अलीकडे एक लाख रशियन विद्यार्थ्यांनी श्रमदानाच्या ह्या मोहिमेत उत्साहपूर्वक भाग घेतला. श्रमदानाची संघटना करताना विद्यार्थ्यांचा कळ आणि तो घेत असलेले शिक्षण ह्याचा विचार केला जातो व मगच त्याला काम देण्यात येते. कझकस्तानात इंजिनियरिंगचे विद्यार्थी एक वसाहत वसविण्याचे काम करीत आहोत. ह्या वसाहतीत ८,००० कुटुंबांची सोय करण्यात येत आहे. पश्चिम सायबेरियातील एका धरणावरही रशियन विद्यार्थी काम करीत आहेत. मध्य आशियातून मॉस्कोपर्यंत तेलाचे नळ टाकण्याच्या कामातही विद्यार्थी खपत आहेत.

प्रथिनांच्या दुर्भिक्षाचा मॅट्रुवर परिणाम

“ भारताच्या लोकसंख्येपैकी ४०% पंधरा वर्षांखालील आहे. त्यांच्या आहारांत प्रथिनांचा तुटवडा पडत असल्यामुळे त्यांच्या शारीरिक व मानसिक वाढीवर अतिशय विपरीत परिणाम होणार आहे. चवथे वर्षे लागण्याच्या आधी मानवी मॅट्रुची ८० ते ९०% वाढ पुरी होते आणि ह्या काळात मुलांना प्रथिनयुक्त अन्न पुरेसे मिळाले नाही तर त्यांच्या मॅट्रुची वाढ नीट होणार नाही.” इंडियन ॲग्रिकल्चरल रिसर्च इन्स्टिट्यूटचे डायरेक्टर डॉ. एम. एस. स्वामिनाथन् ह्यांनी दिलेला इशारा.

आकाशयानासाठी हैड्रोजन बॉब

पश्चिम जर्मनीत राहणाऱ्या एका अमेरिकन शास्त्रज्ञाने छोट्या हैड्रोजन बॉबच्या स्फोटातून उत्पन्न होणाऱ्या शक्तीचा वापर आकाशयानासाठी करण्याचा विचार चालविला आहे. दोन ग्रहांमधील प्रवास करणे अशा प्रकारच्या आकाशयानाने सुलभ होण्याची शक्यता आहे, असा त्याचा दावा आहे.

O SOD-I MIN

नहीं—
यह कोई
साधारण कार्य नहीं!

सरदार

सोडा वाटर
यंत्रसामग्री

इस यंत्रसामग्री ६० वर्ष पहिले प्रस्तुत की गयी है और आजभी इसकी कोई तुलना नहीं। भारत और पूरबी देशों में हजारों की संख्या में ये यंत्र उपयोगमें हैं और सैनिकी भोजनशाला, क्लब, अस्पताल, उपाहारगृह और खायालय आदि में ये कितने ही यंत्र गत २० वर्षोंसे काम देते आये हैं।
हर दिन ५० से ४०० दर्जेनों तक शीतल पेयों की बोटलें निर्माण करनेवाले इन यंत्रों की कीमत का थोड़े ही काल में कई गुना मुबदला मिल जाता है।

इमारत दूसरे निर्माण हे: १. रंगहीन द्रव कार्बन डायऑक्साईड वायु जो कार्बोनेशन में तथा भाग बुझाने में उपयोगी है,
२. सोडा वाटर यंत्रों के कलपुर्जे, ३. सूखा बरफ

यंत्रों और कलपुर्जोंकी नकल से सावधान रहिये

दि सरदार कार्बोनिक गैस कंपनी लिमिटेड

सर विठ्ठलदास चैम्बर्स, १६, अपोलो स्ट्रीट, बम्बई १.

फोन: कार्यालय: २५३३७१ कारखाना: ३७६१०२

हे पत्र पुणे पेट शिवाजीनगर घ. नं. ९१५/१ आर्यभूषण छापखान्यात या वृत्तपत्राचे मालक श्री. श्रीपाद वामन काळे यांनी छापिले व 'दुर्गाभिवास' ८२३ शिवाजीनगर (पो. ऑ. डेकन जिमखाना), पुणे ४, येथे प्रसिद्ध केले.